

## หลักสูตรแฝงว่าด้วยเรื่องการตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก :

### การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา

## Hidden Curriculum on Students' Self-stigma Strategies in Small Schools: A Phenomenological Study

วิสสุตา นาโสก<sup>1</sup> และ ศานิตย์ ศรีคุณ<sup>2\*</sup>  
Wissuta Nasok<sup>1</sup> and Sanit Srikoon<sup>2\*</sup>

### บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักสูตรแฝงของครอบครัวสู่การตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพตามแนวปรากฏการณ์วิทยา โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อให้ได้ประสบการณ์ตรงและข้อมูลครบถ้วนในตัวในปรากฏการณ์ที่ศึกษา เป็นนักเรียนจำนวน 2 คนและผู้ปกครองจำนวน 3 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 5 คน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการสังเกตปรากฏการณ์ในพื้นที่วิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกภาคสนามและเครื่องบันทึกเสียง ผลการวิจัยพบว่าแนวคิดส่งผ่านหลักสูตรแฝงของครอบครัวสู่การตีตราตนเองทั้งหมด 4 แนวคิด ได้แก่ 1) แนวคิดที่ฐานะทางบ้านยากจนจึงยากที่จะเรียนต่อในระดับสูง 2) แนวคิดที่ฐานะไม่ตีตราเรียนแค่สายอาชีพหรือไม่ควรศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา 3) แนวคิดว่าการศึกษาในสถานศึกษาขนาดเล็กไม่ได้เน้นที่วิชาการแต่ควรเน้นที่มารยาทและการมีจิตอาสา และ 4) แนวคิดที่ครอบครัวไม่ได้คาดหวังในเรื่องการเรียนหรือนาคตของนักเรียนนำไปสู่การที่นักเรียนไม่ทราบว่าการต้องการอะไรหรืออยากประกอบอาชีพอะไร โดยการส่งผ่านทางปัจจัยด้านบริบทของครอบครัว ปัจจัยด้านบรรยากาศสภาพแวดล้อมของครอบครัว ปัจจัยด้านความคาดหวังของครอบครัวในด้านการศึกษา ด้านคำสอนเกี่ยวกับการศึกษา และด้านมุมมองของผู้ปกครองต่อโรงเรียนสิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อแนวคิดของผู้เรียนนำไปสู่การตีตราตนเองของผู้เรียนทั้งสิ้น 3 มิโนทซ์ คือ 1) การไม่ใส่ใจในการเรียน 2) การด้อยค่าตนเอง และ 3) การไม่วางแผนอนาคต การศึกษานี้เป็นประโยชน์ต่อครูหรือผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษาควรมีความเข้าใจ ให้โอกาสนักเรียนกลุ่มนี้ เนื่องจากครูเป็นสื่อกลางสำคัญที่จะคอยปลุกฝังทัศนคติและแนวคิดเชิงบวกใช้แก่นักเรียน

<sup>1</sup> นักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

<sup>1</sup> Master's Graduate Student in Curriculum and Instruction Program, Faculty of Education, Khonkhan University

<sup>2</sup> ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

<sup>2</sup> Asst.Prof., Dr., Curriculum and Instruction Program, Faculty of Education, Khonkhan University

\* Corresponding author: sanitsrikoon@gmail.com

**คำสำคัญ :** หลักสูตรแฝง การตีตราตนเอง สถานศึกษาขนาดเล็ก

## Abstract

This research aimed to study the causal relationship between learning factors from families' hidden curriculum and students' self-stigma in small educational institutions. This study was qualitative research, according to the phenomenological approach, and the study from the key informants were two students and three parents, a total of 5 people. Data were collected through in-depth interviews and observations in the research area. The research tools were the personal interview record form, In-depth interview questions, Field notes, and Audiotape records. The research results revealed that the hidden negative courses that caused self-stigma were as follows: Poor household status made it difficult to continue higher education. 2) People with poor status should only study in the vocational field or not at the higher education level. 3) Education in small educational institutions should not focus on academics but should focus on etiquette and volunteering. And 4) The concept of family has no expectations of students' education or future, leading to students not knowing what they want to do work. By passing on the family context factors, Atmospheric factors, family environment Factors regarding family expectations regarding education, Teachings about education, and views of parents towards the school. These hidden curricula affect concepts and attitudes, leading to self-stigma of learners, namely 1) lack of interest in learning, 2) self-impairment, and 3) lack of planning for the future. This study benefited teachers or school practitioners who should understand and give these groups of students opportunities because the teachers were a vital medium to instill positive attitudes and ideas.

**Keywords:** Hidden Curriculum, Self-stigma, Small Schools

## บทนำ

การจัดการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตของมนุษย์อันมีความจำเป็นไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าปัจจัยในการดำรงชีพอันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค จากกล่าวได้ว่าการศึกษานั้นเปรียบเสมือนเครื่องมือในการช่วยเหลือผู้คนที่หลุดพ้นจากวังวนแห่งความทุกข์ การถูกเอารัดเอาเปรียบทั้งยังเปรียบเสมือนเข็มทิศที่ชี้นำทางชีวิตให้เดินทางไปในทิศทางที่ถูกต้อง เจริญอกงาม สอดคล้องกับ Ministry of Education (1999c) ที่ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรมการสร้างสรรคัจรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้

ตลอดชีวิต อีกทั้ง Assawapoom (2014) ได้ให้คำนิยามของการศึกษาไว้ว่า การศึกษาคือกระบวนการอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ของบุคคลซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของความรู้ ทักษะหรือคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของตนหรือสังคม อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาคือกระบวนการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรมมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ที่พัฒนามนุษย์และนำพามนุษย์และสังคมไปสู่ความเจริญ

Ministry of Education (1999a) ถือได้ว่าเป็นกฎหมายการศึกษาฉบับแรกที่ทำให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้นและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานคือโรงเรียน ไม่ว่าจะเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน โรงเรียนในสังกัดสถาบันพระพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่อย่างกระจัดกระจายอยู่ในทุกบริบทของประเทศไทย จึงเป็นเหตุผลให้โรงเรียนมีความแตกต่างกันทางด้านขนาดของโรงเรียน จำนวนนักเรียน จำนวนบุคลากร ความพร้อมของทรัพยากรในการจัดการศึกษา รวมไปถึงคุณภาพในการจัดการศึกษา ถ้าโรงเรียนทุกโรงเรียนมีสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นอย่างพร้อมสรรพ ก็ย่อมทำให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลแต่หากโรงเรียนขาดปัจจัยที่เป็นสิ่งเกื้อหนุนเหล่านี้ล้วนทำให้เกิดปัญหาการศึกษาขั้นได้ (Ministry of Education, 1999a, 1999b, 1999c) และ Ministry of Education (2021) ได้กำหนดสถานศึกษาตามจำนวนนักเรียนเป็น 4 ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก หากกล่าวถึงสถานศึกษาขนาดเล็ก ตามความหมายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ระบุเอาไว้ว่า สถานศึกษาขนาดเล็ก คือ สถานศึกษาที่มีนักเรียนไม่เกิน 120 คน ซึ่งจากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในปี พ.ศ. 2560 สถานศึกษาจำนวน 30,000 กว่าแห่งที่อยู่ในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีสถานศึกษาขนาดเล็กที่มีเด็กน้อยกว่า 120 คน ประมาณ 15,000 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 50 ของจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด และในจำนวนนี้เป็นสถานศึกษาที่มีนักเรียนน้อยกว่า 40 คน ประมาณ 1,000 แห่ง ดังนั้นสถานศึกษาขนาดเล็กเป็นสถานศึกษาที่มีจำนวนมากในประเทศไทย

ผลการสำรวจพบว่าโรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหามากมาย โดย Kongsanor (2015) ได้กล่าวถึงปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กไว้ 3 ประการ อันได้แก่

- 1) โรงเรียนขนาดเล็กมีต้นทุนในการจัดการเรียนการสอนต่อหัวที่สูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่
- 2) โรงเรียนขนาดเล็กได้รับงบประมาณน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ที่มีจำนวนนักเรียนมากกว่า ส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กขาดทั้งอุปกรณ์ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนการสอนลดลง
- 3) ปัญหาการขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง และจำนวนครูไม่ครบชั้นเรียนส่งผลให้มีความยากลำบากในการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพค่อนข้างมาก

จากข้อมูลดังกล่าวเห็นได้ว่าขนาดของโรงเรียนมีผลต่อคุณภาพของการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นด้านต้นทุนในการจัดการเรียนการสอน ด้านงบประมาณที่เพียงพอ รวมไปถึงด้านปัญหาการขาดแคลนครูที่มีประสิทธิภาพ ปัญหาต่าง ๆ ล้วนเป็นปัจจัยส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนขนาดเล็กไม่เท่าที่ควร หากแต่ปัจจัยด้านขนาดโรงเรียนยังเป็นเพียงแค่ส่วนหนึ่งของปัญหาการศึกษาของเด็กไทยบางกลุ่ม เพราะยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านครอบครัวที่ส่งผลต่อนักเรียนโดยส่งผ่านทางคำพูด คำสอน การกระทำต่าง ๆ ล้วนมีส่วนในการหล่อหลอมตัวผู้เรียนให้มีแนวคิดบางอย่างซึ่งสิ่งนี้เรียกว่า

หลักสูตรแฝงอันส่งผลต่อการเรียนรู้และสร้างค่านิยมที่แฝงเร้นอยู่ในตัวนักเรียน รวมไปถึงปัจจัยด้านตัวนักเรียน การมองตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเองปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งสิ้น

การหล่อหลอมบุคคลคนหนึ่งขึ้นมาให้มีลักษณะนิสัยหรือมีความคิดแบบหนึ่งได้นั้นไม่ได้เกิดจากการอบรมสั่งสอนทางตรงเพียงอย่างเดียวแต่มีองค์ประกอบที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในรูปแบบของหลักสูตรแฝงซึ่ง Tippayapatanakun (2012) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรแฝงว่า เป็นสิ่งที่ถูกสอนแบบเงียบ ๆ ผ่านกิจกรรม หนังสือ บทร้องเล่นหรือแม้กระทั่งท่าทางคำพูดของครู แนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาจากนักการศึกษา นักสังคมวิทยา และนักจิตวิทยา และเนื่องจากหลักสูตรแฝงเป็นสิ่งที่แอบซ่อนอยู่เบื้องหลังการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ ผ่านบริบทและสิ่งแวดล้อมโดยหลักสูตรแฝงจะไปสร้างหรือจัดการความคิด อารมณ์ วิธีการมองโลกของเด็กและมีส่วนสำคัญที่จะทำให้เด็กเป็นอย่างไรในช่วงเวลาหนึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีสังคมวิทยา และความหมายของหลักสูตรแฝงได้แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรแฝงทำให้เกิดการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ซึ่งนับได้ว่าเป็นการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ถ่ายทอดความรู้และทักษะ เป็นการพัฒนาผู้เรียนในทางที่สังคมต้องการ (Rakponmeung, 1991) หากมองให้แคบลงก็จะเห็นได้ว่า หลักสูตรแฝงมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในด้านเนื้อหาของความรู้ ด้านความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม และบรรทัดฐานของผู้เรียนอีกทั้งยังมีนิยามจากนักการศึกษากล่าวว่า หลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่บุคลากรในโรงเรียนไม่ได้รับรู้อย่างเป็นทางการแต่มีอิทธิพลโดยตรงต่อนักเรียนอย่างลุ่มลึกและยาวนานมากกว่าหลักสูตรที่เป็นทางการของโรงเรียน และเชื่อว่าหลักสูตรที่เป็นทางการไม่สามารถสอนจริยธรรมและค่านิยมให้แก่แก่นักเรียนได้ดีเท่าหลักสูตรแฝง (Posner, 1992) เห็นได้ว่าหลักสูตรแฝงไม่ใช่หลักสูตรที่บัญญัติไว้อย่างเป็นทางการแต่บุคลากรทางการศึกษาจะต้องตระหนักถึงความสำคัญ เพราะหลักสูตรแฝงมีอิทธิพลที่ยาวนานและคงทนต่อตัวนักเรียน นอกจากนี้หลักสูตรแฝงไม่เพียงแต่อยู่ในโรงเรียนเท่านั้นเพราะหลักสูตรแฝงยังแฝงเร้นอยู่ภายใต้สังคมนรอบข้างภายในโรงเรียน ครอบครัว ชุมชน ที่นักเรียนต้องสัมผัส และเรียนรู้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะฉะนั้นโรงเรียนจึงไม่ใช่แหล่งถ่ายทอดหลักสูตรแฝงเพียงแหล่งเดียว เพราะยังมีแหล่งต่าง ๆ ที่สามารถถ่ายทอดหลักสูตรแฝงให้เกิดแก่นักเรียนได้เช่นกัน ซึ่งแหล่งที่ผู้วิจัยมองว่าน่าสนใจคือหลักสูตรแฝงที่ถ่ายทอดจากครอบครัวสู่นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กที่ส่งผลต่อลักษณะนิสัยการเรียนในโรงเรียนนั้นมีผลต่อนักเรียนในด้านใดบ้าง และส่งผลต่อการเรียนอย่างไร

หลักสูตรแฝงเป็นหลักสูตรที่มีอิทธิพลต่อตัวนักเรียนเป็นอย่างมากเนื่องจากสิ่งที่ถูกถ่ายทอดจากหลักสูตรแฝงนั้นส่งผลต่อวิถีคิด การมองโลกและวิถีปฏิบัติของนักเรียน อาจกล่าวได้ว่าหลักสูตรแฝงอาจส่งผลไปถึงมุมมองของนักเรียนที่มีต่อตนเองเนื่องจากหลักสูตรแฝงคือการส่งผ่านแนวคิดบางประการจากสังคมสู่ตัวบุคคล หากนักเรียนรับรู้ถึงความคิดของสังคมที่มีผลต่อตนเองอาจส่งผลให้นักเรียนเกิดการตีตราตนเองอีกด้วย โดยการตีตราตนเอง (Internalized Stigma หรือ Self-stigma) คือ การที่บุคคลมีมุมมองต่อ ตนเองในทางลบ เกิดจากการที่บุคคลรับรู้ (Perceived Stigma) ปฏิกริยาด้านลบของสังคมที่มีต่อตนเองบ่อยๆครั้ง จนมีการซึมซับความรู้สึกนั้นเข้าไปในตนเองส่งผลให้เกิดความรู้สึกผิด (Guilt) และรู้สึกอับอายเกิดขึ้นภายในตนเอง (Internalized Shame) อันเป็นผลที่เกิดขึ้นตามมาในภายหลัง (Corrigan, 2004; Corrigan, Watson, & Barr, 2006)

จากรายงานการประเมินตนเองเกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กที่ผู้วิจัยได้ปฏิบัติการสอนอยู่ในปัจจุบันพบว่า โรงเรียนมีค่าเฉลี่ยการสอบวัดผลระดับชาติทั้ง O-Net และ NT ค่อนข้างต่ำ ทั้งที่โรงเรียนมีการจัดตัวซ่อมเสริมนักเรียนในทุกวันหลังเลิกเรียน อีกทั้งยังพบว่านักเรียนขาดความกระตือรือร้นในการเรียนแม้ว่าครูผู้สอนจะพยายามกระตุ้น สร้างบรรยากาศที่ดีให้แก่ นักเรียนแล้วก็ตาม รวมไปถึงพบปัญหาการขาดแรงบันดาลใจในการเรียน มองว่าตนเองไม่มีความสามารถ ไม่สามารถแข่งขันกับโรงเรียนอื่นได้ มีความท้อแท้ในการเรียน และการทำงานกิจกรรมด้านวิชาการ แม้ว่าทางโรงเรียนมีความพยายามที่จะสนับสนุนผู้เรียนอย่างเต็มที่ (School A (Pseudonym), 2022)

จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมองว่าหลักสูตรแฝงอาจมีบทบาท หน้าที่ หรืออำนาจอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ความเชื่อมั่นในตนเองโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลของการติตรวดตนเองของผู้เรียน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาหลักสูตรแฝงว่าด้วยการติตรวดตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก : การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา เพื่อศึกษาหลักสูตรแฝงอันมีผลต่อการติตรวดตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมผู้เรียนและแก้ไขปัญหาผู้เรียนในอนาคตสืบไป

## วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาการส่งผ่านหลักสูตรแฝงของครอบครัวสู่การติตรวดตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก

## กรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักสูตรแฝงว่าด้วยเรื่องการติตรวดตนเองในสถานศึกษาขนาดเล็ก : ปรากฏการณ์วิทยา



## วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ตามแนวปรากฏการณ์วิทยาเพื่อศึกษาหลักสูตรแฝงว่าด้วยเรื่อง กลวิธีการติวราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการศึกษาบริบทของ ครอบครัว สภาพแวดล้อมของครอบครัว มุมมองด้านการศึกษาของครอบครัว ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบมีแนวทางการสัมภาษณ์ด้วยเทปบันทึกเสียง มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามแนว ปรากฏการณ์วิทยาของ Creswell and Creswell (2018)

### ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ผู้มีประสบการณ์ตรง ครอบคลุมตามปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง จำนวน 5 ราย กำหนดคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

1. นักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก ที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 2 เป็นผู้ที่เคยย้ายมาจากสถานศึกษา ขนาดใหญ่ และได้รับทุนยากจน จำนวน 2 คน
2. ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 2 ครอบครัว (ครอบครัว เอ 1 คน ครอบครัว บี 2 คน)
3. ผู้มีความสนใจในการเข้าร่วมการวิจัยและยินดีให้ข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก
4. เป็นผู้ที่สามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาไทยได้ดี

### เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่สำคัญ คือ ผู้วิจัย เพราะในการเก็บข้อมูลจะต้องเข้าไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล อย่างใกล้ชิดในสถานการณ์ที่เป็นจริง เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการทางสังคมที่ส่งผลต่อความคลาดเคลื่อนของ หลักสูตร นอกจากนี้ยังมีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับทักษะของกลุ่มตัวอย่างเพื่อนำไปตีความถึงการบวนการทางสังคม แบบ บันทึกภาคสนาม และเครื่องบันทึกเสียง มีรายละเอียดดังนี้

**ตัวผู้วิจัย** ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตาม วัตถุประสงค์ของ การวิจัยมากที่สุด มีข้อมูลและผลการวิจัยที่มีความเชื่อถือได้ ผู้วิจัยจึงเป็นผู้สัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลตลอดจน จัดบันทึกข้อมูลด้วยตนเอง และเพื่อให้สามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้องตามกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยจึงมี การเตรียมความพร้อมในการทำการวิจัยโดยเตรียมตนเองทั้ง ระยะเวลาและระหว่างดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมก่อนการวิจัย ผู้วิจัยได้มีการเตรียมความพร้อมก่อนการวิจัย โดยการเตรียมแบบสัมภาษณ์ อุปกรณ์เก็บข้อมูลวิจัยต่าง ๆ ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลในโรงเรียน รวมไปถึง ติดต่อไปยังกลุ่มตัวอย่างเพื่อนัดหมายการสัมภาษณ์
2. การเตรียมความพร้อมระหว่างดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยมีการเตรียมความพร้อม ระหว่าง การดำเนินการวิจัย โดยเตรียมเครื่องมือช่วยผู้วิจัยไปด้วยทุกครั้ง คือ เครื่องบันทึกเสียง แบบ บันทึกภาคสนาม แบบบันทึกข้อมูลส่วนบุคคล และแนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับความคลาดเคลื่อนของการใช้หลักสูตร หลัง สิ้นสุดการสัมภาษณ์ในแต่ละครั้งผู้วิจัยจะทำการจัดบันทึก ความคิด อารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นขณะสัมภาษณ์

ของผู้วิจัยเองลงในสมุดบันทึกการลงนามวิจัย เพื่อเป็นการตรวจสอบความคิด ความเชื่อของตัวเองที่อาจส่งผลต่อการวิเคราะห์ข้อมูลได้ เป็นการจัด ความคิดเห็นของตัวเองออกจากสิ่งที่กำลังศึกษา

### เครื่องมือช่วยผู้วิจัย

1. แบบบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเอง เพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย ชื่อ (นามสมมติ) เบอร์โทรศัพท์ อายุ เพศ สถานภาพ ตำแหน่ง และบทบาทในโรงเรียน

2. แนวคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยเตรียมแนวคำถามการสัมภาษณ์

3. แบบบันทึกภาคสนาม (Field Note) เพื่อบันทึกรายละเอียดเบื้องต้นของการ สัมภาษณ์ เกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตเห็นตามความเป็นจริงในขณะนั้น ซึ่งใช้ในการบันทึกเพิ่มเติมจากเรื่อง บันทึกเสียง เช่น ครั้งที่ทำการสัมภาษณ์ วันที่ เวลา สถานที่ และสภาพแวดล้อมขณะที่ทำการ สัมภาษณ์ บรรยากาศในการสัมภาษณ์ ลักษณะสีหน้าท่าทาง อารมณ์ และความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล ขณะทำการสัมภาษณ์ โดยเป็นเสมือนการช่วยเตือนความจำ และเป็นการประเมินในส่วนของความ สมบูรณ์ของข้อมูล ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นขณะ สัมภาษณ์ และการวางแผนการนัด สัมภาษณ์ครั้งต่อไป

4. เครื่องบันทึกเสียง (Audiotape Records) กระทบในการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้รายละเอียดข้อมูลที่ครบถ้วน การจดบันทึกอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอจึงต้องมีอุปกรณ์ช่วย บันทึกเสียงขณะ สัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยใช้เครื่องบันทึกเสียงทุกครั้งในการสัมภาษณ์ และมีการตรวจสอบอุปกรณ์ให้พร้อมในการใช้งานทุกครั้งก่อนการไปสัมภาษณ์

### กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นวิธีการเข้าถึงข้อมูล ด้วยการสนทนา เพื่อให้ผู้วิจัยได้เข้าถึงข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลเป็นไปอย่างมีเป้าหมายที่เฉพาะเจาะจง ในการเก็บข้อมูลแต่ละครั้ง อาจจะยังไม่ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนชัดเจนซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสภาวะทางอารมณ์ของตัวผู้ให้ข้อมูล หาก การเก็บข้อมูลในครั้งแรกยังไม่ครบก็ต้องนัดเก็บข้อมูลในครั้งต่อ ๆ ไป หรือในบางครั้งผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถ อธิบายเป็นคำพูดได้ ผู้วิจัยก็จะให้เขียนอธิบายเพื่อนำข้อมูลมาประกอบกับการตีความบทสัมภาษณ์

สรุปการดำเนินการวิจัย ดังนี้

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นรายบุคคลโดยใช้ขั้นตอนการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาในรูปแบบของ Creswell and Creswell (2018) ประกอบด้วย 8 ขั้นตอนหลักอธิบายในรูปแบบของตารางที่ 1

**ตารางที่ 1** ตารางอธิบายขั้นตอนการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาในรูปแบบของ Creswell and Creswell (2018)

ขั้นตอนการวิจัย	การดำเนินการ
<p>(1) การพิจารณาปัญหาการวิจัยว่า ได้รับการตรวจสอบอย่างดีที่สุด โดยใช้แนวทางปรากฏการณ์วิทยาหรือไม่ (Determine if the research problem is best examined by using a phenomenological approach)</p>	<p>ผู้วิจัยพิจารณาปัญหาในการวิจัย คือ นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตกต่ำขาดแรงบันดาลใจในการเรียนทั้งที่ยังขาดความกระตือรือร้นในการเรียนทั้งที่บุคลากรภายในโรงเรียนมีความพร้อม รวมถึงสื่อและอุปกรณ์การจัดการเรียนการสอนครบครัน โดยนักเรียนกลุ่มที่ประสบปัญหาเหล่านี้มีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นนักเรียนที่ได้รับทุนปัจจัยพื้นฐานยากจนของรัฐบาล และเป็นเด็กที่อยู่ในสภาวะถูกฝากเลี้ยงโดยจำยอม ผู้วิจัยจึงเลือกเด็กกลุ่มที่มีลักษณะร่วมเหล่านี้ในการให้ข้อมูลกับผู้วิจัย</p>
<p>(2) ระบุปรากฏการณ์ที่สนใจและบรรยายปรากฏการณ์ (Identify a phenomenon of interest to study, and describe it.)</p>	<p>งานวิจัยเรื่องนี้ศึกษาเรื่องหลักสูตรแฝงว่าด้วยเรื่องกลวิธีการตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กโดยมีประเด็นที่สอดคล้องกับสภาวะทางอารมณ์ ได้แก่ การตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก และประเด็นที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมได้แก่หลักสูตรแฝงอันเกิดจากครอบครัวและสังคมส่งต่อมายังผู้เรียน</p>
<p>(3) การจำแนก และระบุสมมติฐานทางปรัชญาแบบกว้างของปรากฏการณ์วิทยา (Distinguish and specify the broad philosophical assumptions of phenomenology.)</p>	<p>การศึกษาเรื่องหลักสูตรแฝงว่าด้วยเรื่องกลวิธีการตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาใช้ขั้นตอนการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาในรูปแบบของ Creswell and Creswell (2018) โดยผู้วิจัยแบ่งกรอบการศึกษาออกเป็น 2 กรอบหลักได้แก่</p> <p>1) การศึกษาหลักสูตรแฝงที่ส่งผลมาจากครอบครัวของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กโดยศึกษาตามแนวทางของ Ahola et al. (2000) และ Chaichalermpong (2004)</p>

ขั้นตอนการวิจัย	การดำเนินการ
	<p>2) การศึกษากระบวนการตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กหลังจากที่ได้เรียนรู้หลักสูตรแฝง โดยใช้แนวทางของ Fung, Tsang, and Corrigan (2008)</p> <p>จากการศึกษาขั้นตอนของแต่ละกระบวนการพบว่าแนวคิดทั้งสองกรอบมีความเชื่อมโยงต่อกันครบครันและสังคมมีผลต่อการตีตราตนเองของนักเรียนซึ่งนำไปสู่การสร้างพฤติกรรมในลักษณะต่างๆ</p>
<p>(4) เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ที่เคยประสบกับปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และดำเนินการหลายครั้ง (Collect data from the individuals who have experienced the phenomenon by using in-depth and multiple interviews.)</p>	<p>ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลที่มีคุณสมบัติ คือ 1) เป็นนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 2 เนื่องจากนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 สามารถสื่อสารกับผู้วิจัยได้อย่างดี</p> <p>2) เป็นบุคคลที่ได้รับทุนปัจจัยพื้นฐานนักเรียนยากจนเนื่องจากนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กร้อยละ 70 ได้รับทุนปัจจัยพื้นฐานยากจนภายใต้โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อหลักประกันโอกาสทางการเรียนรู้ซึ่งให้เห็นบริบทครอบครัวของนักเรียนส่วนใหญ่ในสถานศึกษาขนาดเล็ก</p> <p>แล้วนำมาอธิบายความเกี่ยวข้องและมุมมองต่อปรากฏการณ์</p>
<p>(5) สร้างหัวข้อจากการวิเคราะห์ข้อความสำคัญ (Generate themes from the analysis of significant statements.)</p>	<p>ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ของทั้งสองครอบครัวมาจัดหมวดหมู่ของข้อมูล ว่ามีความเชื่อมโยงกันในประเด็นใดบ้าง จากนั้นนำมาเขียนอธิบายสิ่งที่ผู้เข้าร่วมให้ข้อมูลได้ประสบ โดยประเด็นที่ 1 คือหลักสูตรแฝงที่เกิดจากครอบครัวของนักเรียนที่อันส่งผลให้เกิดประเด็นที่ 2 คือการตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก</p>
<p>(6) การพัฒนาคำอธิบายที่เป็นข้อความและโครงสร้าง (Develop textual and structural descriptions.)</p>	<p>ผู้วิจัยเขียนคำอธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่กลุ่มเป้าหมายประสบ ซึ่งเป็นคำอธิบายที่เป็นข้อความ (Textural Description) และยังใช้เพื่อเขียนคำอธิบายบริบท หรือสภาพแวดล้อม ที่</p>

ขั้นตอนการวิจัย	การดำเนินการ
	ก่อให้เกิดปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงจากครอบครัวสู่การตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก
(7) รายงานแก่นแท้ของปรากฏการณ์โดยใช้คำบรรยายประกอบ (Report the “essence” of the phenomenon by using a composite description.)	<p>ผู้วิจัยเขียนคำอธิบายเพื่อนำเสนอปรากฏการณ์หลักสูตรแฝงว่าด้วยเรื่องกลวิธีการตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กพบว่าหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) ที่เกิดขึ้นร่วมกันของทั้งสองครอบครัว ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1) แนวคิดเรื่องฐานะยากจนเป็นอุปสรรคต่อการเรียนในระดับสูง</li> <li>2) แนวคิดว่าการศึกษาทำให้เด็กสามารถทำงานเลี้ยงตนเองได้</li> <li>3) แนวคิดที่ไม่จำเป็นต้องเรียนต่อในระดับสูงเรียนในระดับชั้นมัธยมปลายหรือสายการอาชีพก็เพียงพอเพราะมองว่าการทำงานที่ตนและครอบครัวสามารถทำได้คือการทำงานที่ต้องใช้แรงแลกเงิน</li> <li>4) แนวคิดที่ว่าโรงเรียนคือสถานที่อบรมบ่มนิสัย</li> <li>5) แนวคิดที่ว่าเด็กควรคิดถึงอนาคตได้เฉพาะตอนตอนโต</li> </ol> <p>ผลกระทบจากการยอมรับการตีตราจากครอบครัวผ่านหลักสูตรแฝงส่งผลให้นักเรียนเกิดผลกระทบ ทั้งหมด 3 ประเด็น คือ 1) ไม่ใส่ใจในการเรียน 2) ด้อยค่าตนเอง และ 3) ไม่วางแผนอนาคต</p>
(8) นำเสนอความเข้าใจเกี่ยวกับแก่นแท้ของประสบการณ์ในรูปแบบการเขียน(Present the understanding of the essence of the experience in written form.)	ผู้วิจัยได้เขียนอธิบายบริบทของปรากฏการณ์ประกอบรวมกับการเล่าประสบการณ์ของผู้วิจัยโดยการเขียนเชิงพรรณนา (Analysis Descriptive)

## สรุปผลการวิจัย

### 1. บริบททั่วไปของครอบครัว

#### 1.1 บริบทครอบครัวของเด็กหญิงผู้ถึงความหวัง : กรณีศึกษาเด็กหญิง เอ (นามสมมติ)

เด็กหญิงเอเป็นเด็กหญิงชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ณ สถานศึกษาขนาดเล็กแห่งหนึ่ง เธออยู่อาศัยกับคุณลุงและคุณป้า บ้างก็อยู่อาศัยกับคุณย่าเป็นบางครั้ง สาเหตุที่เธอต้องอาศัยกับครอบครัวของคุณลุงคุณป้า เนื่องจากคุณพ่อของเด็กหญิงเอเสียชีวิตเมื่อปีที่แล้ว ส่วนคุณแม่ของเธอก็นำเธอมาส่งไว้กับทางครอบครัวของคุณพ่อแล้วหายตัวไปโดยไร้การติดต่อกลับมาตั้งแต่นั้นมา เธอมาส่งด้วยเหตุนี้คนในครอบครัวจึงสันนิษฐานว่าคุณแม่ของเด็กหญิงเอ อาจจะเสียชีวิตไปแล้วเช่นเดียวกัน

ด้านความเป็นอยู่ในครอบครัว คุณลุงและคุณป้าของเธอมีอาชีพเกษตรกรและรับจ้างทั่วไปรายได้เดือนละ 5,000 บาท คุณลุงและคุณป้า จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีลูกสาว 1 คนซึ่งปัจจุบันทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานคร คุณลุงคุณป้าจึงรับเด็กหญิงเอมาอยู่ในอุปการะของของตน



ภาพ 2 ภาพการสัมภาษณ์เด็กหญิงเอ (นามสมมติ)

#### 1.2 บริบทครอบครัวของเด็กหญิงผู้ตกอยู่ในสภาวะถูกฝากเลี้ยงโดยจำยอม : เด็กหญิงบี (นามสมมติ)

เด็กหญิงบีอยู่กับตาและยายที่เลี้ยงเธอเสมือนว่าเป็นลูก เนื่องจากพ่อแม่ของเด็กหญิงหย่าร้างกัน แม่จึงพาเธอมาฝากไว้กับตาตายตั้งแต่เด็ก ส่วนตนนั้นกลับไปทำงานที่กรุงเทพฯ เวลาผ่านไปคุณแม่ของเธอมีครอบครัวใหม่ มีน้องให้เธอเพิ่มอีก 4 คน จึงไม่สามารถกลับมาหาเธอได้ ทำได้เพียงแค่ส่งเงินให้เธอเดือนละ 500 - 1,000 บาท เพื่อใช้ซื้อของที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต

เด็กหญิงเริ่มเติบโตขึ้นมาจึงได้ไปเรียนในโรงเรียนใหญ่ในสมุทรปราการ แต่ระหว่างที่เรียนเด็กหญิงบีอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ถูกดูและต่อว่าจากครูที่โรงเรียนเดิมเป็นประจำ จนกระทั่งเธออยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ด้วยอายุและร่างกายที่อ่อนแรงของคุณตาจึงทำให้เธอต้องกลับมาอยู่ที่บ้านต่างจังหวัดและเข้าศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กในหมู่บ้าน จนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ปัจจุบันเธอกำลังจะเข้าศึกษาต่อที่โรงเรียนมัธยมใกล้บ้าน ครอบครัวของเธอเป็นครอบครัวขนาดเล็ก อาศัยอยู่กับคุณตาและคุณยายที่บ้านท้ายสวน ณ ตอนนี้ครอบครัวของเธอไม่มีอาชีพเป็นกิจลักษณะ อาศัยโดยการเก็บของป่าขาย จับปูจับปลาตามหนองน้ำเพื่อประทังชีวิตและรับจ้างรายวัน



ภาพ 3 สภาพแวดล้อมของครอบครัวเด็กหญิงบี (นามสมมติ)



ภาพ 4 การสัมภาษณ์เชิงลึกคุณยายของเด็กหญิงบี (นามสมมติ)

## 2. ผลการศึกษาหลักสูตรแฝงจากครอบครัวของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก

จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อศึกษาบริบทครอบครัวและสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดที่มีต่อการศึกษา มุมมองของครอบครัวที่มีต่อการศึกษา มุมมองของครอบครัวที่มีต่อโรงเรียน รวมไปถึงความคาดหวังของครอบครัวที่มีต่อตัวนักเรียนเอง ทำให้เกิดผลการวิจัย ดังนี้

## 2.1 แนวคิดด้านการศึกษาของครอบครัวของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก

ผลจากการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดหลักสูตรแฝงที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมของครอบครัวที่ส่งผลต่อนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาขนาดเล็กของครอบครัวทั้ง 2 ครอบครัวพบแนวคิดที่ผู้ปกครองถ่ายทอดสู่นักเรียนจากครอบครัวเด็กหญิง เอ ทั้งหมด 9 ประเด็น และครอบครัวของเด็กหญิง บี ทั้งหมด 10 ประเด็น ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ทักษะคติของครอบครัวเกี่ยวกับการศึกษาต่อและการถ่ายทอดสู่รุ่นสู่รุ่น

แนวคิดของครอบครัวเด็กหญิง เอ	แนวคิดของครอบครัวเด็กหญิง บี
<p>1) แนวคิดเรื่องฐานะทางบ้านผู้เรียน คือ ผู้ปกครองไม่สามารถส่งเสียหลานให้เรียนในระดับสูงได้เนื่องจากฐานะยากจน</p> <p>2) แนวคิดการศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องเรียนแล้วมีความสุข นักเรียนร่าเริง ไม่เศร้าหมอง</p> <p>3) แนวคิดว่าการศึกษาทำให้มีงานทำที่ดีและดูแลตนเองได้</p> <p>4) แนวคิดเรื่องฐานะไม่จำเป็นต้องเรียนแค่สายอาชีพ เพราะมหาวิทยาลัยมีค่าใช้จ่ายสูง เรียนสายอาชีพเห็นผลเร็วกว่าเนื่องจากทำให้มีงานทำและเลี้ยงตนเองได้เร็วกว่าเรียนต่อมหาวิทยาลัย</p> <p>5) แนวคิดที่เด็กชั้นประถมศึกษาไม่มีความฝัน เพราะเด็กประถมยังมีประสบการณ์ไม่มากพอ</p> <p>6) แนวคิดที่โรงเรียนคือสถานที่อบรมบ่มนิสัย</p> <p>7) แนวคิดโรงเรียนมีคุณภาพเกิดจากบุคลากรที่มีคุณภาพซึ่งตัวบ่งบอกคุณภาพคือความใส่ใจของผู้ปกครองและการยิ้มแย้มแจ่มใสของครู</p> <p>8) แนวคิดคุณภาพของโรงเรียนขึ้นอยู่กับความนิยมของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน</p> <p>9) คุณภาพของโรงเรียนเกิดจากศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จ</p>	<p>1) แนวคิดด้านการงานที่ต้องใช้แรงแลกเงิน ไม่จำเป็นต้องเรียนต่อในระดับสูง</p> <p>2) การศึกษาทำให้เด็กสามารถทำงานเลี้ยงดูตนเองได้</p> <p>3) แนวคิดเรื่องฐานะฐานะยากจนเป็นอุปสรรคต่อการเรียน</p> <p>4) แนวคิดเรื่องการมีทัศนคติที่ดี มีความตั้งใจในการเรียนทำให้เรียนเก่งได้</p> <p>5) แนวคิดที่เด็กที่อยู่กับธรรมชาติทำให้มีทักษะในการใช้ชีวิตได้มากกว่าโรงเรียนในเมือง</p> <p>6) แนวคิดเรื่องคุณภาพของโรงเรียนขึ้นอยู่กับความสามารถในการสอนให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้</p> <p>7) แนวความคิดที่ว่าครูในสถานศึกษาขนาดเล็กมีความรู้น้อยกว่าครูในสถานศึกษาขนาดใหญ่</p> <p>8) แนวคิดเกี่ยวกับครูในสถานศึกษาขนาดเล็กสามารถเอาใจใส่นักเรียนได้ทั่วถึงกว่าสถานศึกษาขนาดใหญ่เพราะมีนักเรียนน้อยกว่า</p> <p>9) การศึกษาทำให้เด็กเรียนเก่งและเป็นคนดี</p>

จากตารางพบว่าทั้งครอบครัวของเด็กหญิงเอและเด็กหญิงบี (นามสมมติ) มีแนวคิดที่คล้ายกัน ใน 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) แนวคิดเรื่องฐานะยากจนเป็นอุปสรรคต่อการเรียนในระดับสูง
- 2) แนวคิดว่าการศึกษาทำให้เด็กสามารถทำงานเลี้ยงดูตนเองได้
- 3) แนวคิดที่ไม่จำเป็นต้องเรียนต่อในระดับสูงเรียนในระดับชั้นมัธยมปลายหรือสายการอาชีพก็เพียงพอเพราะมองว่าการทำงานที่ตนและครอบครัวสามารถทำได้คือการทำงานที่จะต้องใช้แรงแลกเงิน
- 4) แนวคิดที่ว่าโรงเรียนคือสถานที่อบรมบ่มนิสัย
- 5) แนวคิดที่ว่าเด็กควรคิดถึงอนาคตได้เฉพาะตอนตอนโต

ทั้งนี้ปรากฏประเด็นที่มีแนวคิดแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

- 1) แนวคิดการเรียนที่ดีจะต้องเป็นการเรียนที่มีความสุข
- 2) แนวคิดโรงเรียนมีคุณภาพเกิดจากบุคลากรที่มีคุณภาพซึ่งผู้ปกครองมองคุณภาพของบุคลากรจากความใส่ใจและยิ้มแย้มแจ่มใสของคุณครูมากกว่าประสิทธิภาพการสอนของคุณครู
- 3) แนวคิดคุณภาพของโรงเรียนขึ้นอยู่กับความนิยมของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน
- 4) คุณภาพของโรงเรียนเกิดจากศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จ
- 5) แนวคิดเรื่องการมีทัศนคติที่ดี มีความตั้งใจในการเรียนทำให้เรียนเก่งได้
- 6) แนวคิดที่ว่าเด็กที่อยู่กับธรรมชาติทำให้มีทักษะในการใช้ชีวิตได้มากกว่าโรงเรียนในเมือง
- 7) แนวคิดเรื่องคุณภาพของโรงเรียนขึ้นอยู่กับความสามารถในการสอนให้นักเรียนอ่านออกเขียนได้
- 8) แนวคิดเกี่ยวกับครูในสถานศึกษาขนาดเล็กสามารถเอาใจใส่นักเรียนได้ทั่วถึงกว่าสถานศึกษาขนาดใหญ่เพราะมีนักเรียนน้อยกว่า
- 9) การมีทัศนคติที่ดี มีความตั้งใจในการเรียนทำให้เรียนเก่งได้

จากผลการวิเคราะห์ข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่ามีความเชื่อมโยงของแนวคิดทั้งสองครอบครัวอย่างน่าสนใจจึงจะนำข้อมูลนี้มาวิเคราะห์วิธีการที่ทำให้เกิดหลักสูตรแฝง ภายใต้แนวคิด 5 ประเด็น ในหัวข้อต่อไป

## 2.2 การส่งผ่านหลักสูตรแฝงจากครอบครัวสู่ผู้เรียน

จากการศึกษาในกลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 ครอบครัว ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งจากด้านผู้ปกครองและนักเรียน พบแนวคิดของผู้ปกครองอันอาจก่อให้เกิดหลักสูตรแฝงร่วมกัน ทั้งหมด 5 ประเด็นซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดทั้งหมดมาวิเคราะห์กระบวนการที่ทำให้หลักสูตรแฝงเปลี่ยนผ่านสู่การติตราดตนเองของผู้เรียน ดังตารางที่ 3

### ตารางที่ 3 ตารางแสดงการวิเคราะห์วิธีการที่ทำให้หลักสูตรแฝงเปลี่ยนผ่านสู่การตีตราตนเองของผู้เรียน

แนวคิดของครอบครัว	วิธีการที่ทำให้เกิดหลักสูตรแฝง	ผลการเรียนรู้ (การรับรู้ปฏิบัติการจากสังคม) (ขั้นตอนที่ 1 ของการตีตรา)
1) แนวคิดเรื่องฐานะทางบ้านที่ยากจนเป็นอุปสรรคต่อการเรียนระดับสูง	โดยตรง : ผู้ปกครองมักจะสั่งสอนเสมอว่า ทางบ้านไม่มีเงิน ต้องตั้งใจเรียน ทำงานทำเพื่อที่จะได้ดูแลตนเองได้ในอนาคต	นักเรียนรับรู้ว่าฐานะทางบ้านไม่ดี
2) แนวคิดที่ไม่จำเป็นต้องเรียนต่อในระดับสูงเรียนในระดับชั้นมัธยมปลายหรือสายการอาชีพก็เพียงพอเพราะมองว่าการทำงานที่ตนและครอบครัวสามารถทำได้คือการทำงานที่จะต้องใช้แรงแลกเงิน	โดยตรง : ผู้ปกครองบอกกับนักเรียนโดยตรง	นักเรียนรับรู้ว่าฐานะไม่ดี ต้องเรียนเฉพาะสายอาชีพ
3) การเรียนทำให้มีงานทำที่ดีและดูแลตนเองได้	โดยตรง : ผู้ปกครองบอกกับนักเรียน	นักเรียนรับรู้ว่าการเรียนดีส่งผลให้สามารถดูแลตนเองได้
4) แนวคิดที่ว่าโรงเรียนคือสถานที่อบรมบ่มนิสัย	โดยอ้อม : ผู้ปกครองชื่นชมผู้เรียนในเรื่องของการมีมารยาท โดยที่ไม่ค่อยถามไถ่เรื่องการเรียน / ผู้ปกครองใช้คำสอนโดยนัยว่าไปโรงเรียนจะได้เรียนเก่ง ๆ เป็นคนดี	นักเรียนไม่รู้สึกรู้ว่าโรงเรียนคือสถานศึกษา เพราะโรงเรียนคือสถานที่อบรมบ่มนิสัย นักเรียนจึงให้ความสำคัญแต่ในด้านมารยาทและการมีจิตอาสา
5) แนวคิดที่ว่าเด็กควรคิดถึงอนาคตแค่ตอนโต	ไม่ได้ถูกกล่าวถึง : ผู้ปกครองให้สัมภาษณ์ว่าไม่เคยถามนักเรียนเลยว่าอยากเป็นอะไร	นักเรียนเข้าใจในทางของตนว่าครอบครัวไม่ได้คาดหวังในเรื่องการเรียนหรืออนาคตของตน นักเรียนไม่ทราบว่าตนต้องการอะไรหรืออยากประกอบอาชีพอะไร

ตารางที่ 3 ชี้ให้เห็นว่า ผลการเรียนรู้แนวคิดของครอบครัวในประเด็นต่างๆ ผ่านกระบวนการที่ทำให้เกิดหลักสูตรแฝงหลายกระบวนการ ผู้วิจัยจัดประเภทหลักสูตรแฝงแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ หลักสูตรแฝงทางบวกและหลักสูตรแฝงทางลบ โดยหลักสูตรแฝงทางบวก ได้แก่ การรับรู้ว่าการเรียนดีส่งผลให้สามารถดูแลตนเองได้ และหลักสูตรแฝงทางลบได้แก่

- 1) การรับรู้ถึงฐานะทางบ้านที่ยากจนจึงยากที่จะเรียนต่อในระดับสูง
- 2) การรับรู้ว่าฐานะไม่ดีควรเรียนแค่สายอาชีพหรือเรียนสูงสุดเพียงในระดับมัธยมปลาย
- 3) นักเรียนรับรู้ว่าการศึกษาไม่ได้เน้นที่วิชาการแต่ควรเน้นที่มารยาทและการมีจิตอาสา
- 4) นักเรียนเข้าใจในทางของตนว่าครอบครัวไม่ได้คาดหวังในเรื่องการเรียนหรืออนาคตของตน นักเรียนไม่ทราบว่าคุณต้องการอะไรหรืออยากประกอบอาชีพอะไร หลักสูตรแฝงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อแนวคิด ทศนคติ รวมไปถึงความประพฤติทางการเรียนของนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อมมาช้านาน

### 3. ประสบการณ์การตีตราตนเองของเด็กนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก

การตีตราตนเอง (Self-stigma หรือ Internalized Stigma) หมายถึง ความคิดความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ซึ่งเกิดจากที่ตนเองยอมรับการตัดสินจากคนรอบข้าง และสังคมภายนอกให้เข้ามามีผลต่อความรู้สึกภายในของตนเอง จนทำให้ตนเองนั้นเกิดความคิดที่เห็นด้วยและเชื่อตามสังคม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 2 ครอบครัวเพื่อบรรยายประสบการณ์การตีตราตนเองในนักเรียนสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยให้ข้อมูลจากฝ่ายผู้ปกครองที่แสดงถึงการตีตราและประสบการณ์ตามจริงของนักเรียนที่เรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กตามการรับรู้ ความเชื่อ ความคิด อารมณ์ และความรู้สึกที่มีการตีตราตนเอง ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ผลออกมาเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ การรับรู้มุมมองจากครอบครัวและสังคม การยอมรับตนเองตามที่สังคมมองและผลกระทบจากการยอมรับ (ตีตราตนเอง) ซึ่งแต่ละประเด็นสามารถอธิบายรายละเอียดได้ ดังนี้

#### 3.1 การรับรู้มุมมองจากครอบครัวและสังคม

ผลการสำรวจข้อมูลนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กผ่านระบบปัจจัยพื้นฐานนักเรียนยากจนภายใต้โครงการพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อหลักประกันโอกาสทางการเรียนรู้ พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ในสถานศึกษาขนาดเล็กอาศัยและเติบโตในครอบครัวที่มีฐานะปานกลางจนถึงยากจน นักเรียนร้อยละ 60 ไม่ได้อาศัยกับพ่อแม่ ส่งผลให้การดูแลเอาใจใส่ในภายในครอบครัวในด้านการศึกษาค่อนข้างน้อย และจากการศึกษาในการณีสึกษานักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง 2 ครอบครัว พบความสอดคล้องกันของข้อมูล ในด้านการรับรู้มุมมองจากครอบครัวและสังคม ดังนี้

##### 3.1.1 ฐานะทางบ้านที่ยากจนยากที่จะเรียนต่อในระดับสูง

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในด้านครอบครัวของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กส่วนมากมีฐานะปานกลางไปจนถึงยากจน ผู้ปกครองมักจะพูดกับนักเรียนเสมอว่า “บ้านเรามีฐานะยากจน” “ไม่มีแรงส่งถึงปริญญาตรี” “จบ ม.6 แล้วออกมาทำงานหาเงินเลย” หรือ “เรียนสายอาชีพเถอะเพราะส่งเรียนต่อไม่ไหว” ด้วยบริบทสภาพแวดล้อมที่นักเรียนมองเห็นและรับรู้อยู่ในทุกวันถึงสถานะทางบ้านของตนเอง ผวนวกกับคำพูดของผู้ปกครองในมุมมองด้านการศึกษา ส่งผลให้นักเรียนมีแนวคิดที่ว่าฐานะทางบ้านยากจนยากที่จะเรียนต่อในระดับสูง ดังผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ (เอ)

ครู : ถ้าจบจากที่นี้รู้มั๊ยจะไปเรียนต่อที่ไหน

เอ : โรงเรียนแถวนี้แหละค่ะ

ครู : ไม่อยากไปเรียนในเมืองหรือลูก

เอ : ป่ะคะ ไม่มีเงินค่ะครู

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ (บี)

ครู : ถ้าจบจากที่นี้รู้มั๊ยจะไปเรียนต่อที่ไหน

บี : โรงเรียน ..... (โรงเรียนมัธยมขนาดเล็ก ใกล้บ้าน)

ครู : ทำไมไม่ไปเรียนในเมืองหรือลูก

บี : ยายบให้ไปค่ะ ยายว่าไม่มีเงินส่ง

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ (บี)

ครู : หนูได้มองอนาคตตัวเองบ้างมั๊ยว่าอนาคตอยากเป็นอะไร

บี : ไม่มีค่ะ

ครู : ไม่มีอะไรที่หนูอยากเป็นเลยหรือลูก แล้วหนูอยากเรียนต่อที่ไหน มีคิดไว้มั๊ย

บี : ไม่มีค่ะตว่าจบ ม.6 ก็ให้ออกไปหางานทำ

ครู : ไม่อยากเรียนต่อหรือ

บี : ป่ะคะ ไม่มีเงินเรียนดอกค่า

จากบทสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นถึงการรับรู้ของนักเรียนที่ถูกถ่ายทอดจากครอบครัวว่า ฐานะทางบ้านยากจนไม่ควรเรียนต่อในระดับสูง อีกทั้งการรับรู้ถึงฐานะทางบ้านที่ยากจนยังเป็นการกดความคิดและตีกรอบความฝันของนักเรียนไม่ให้คิดและไม่ให้ฝันถึงการเรียนต่อในระดับที่สูงกว่าระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเนื่องด้วยข้อจำกัดในด้านฐานะ

### 3.1.2 การศึกษาไม่ได้เน้นที่วิชาการแต่ควรเน้นที่มารยาทและการมีจิตอาสา

ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากครอบครัวของกรณีศึกษา ผู้ปกครองทั้งสองครอบครัวมีความคาดหวังในด้านการศึกษาวว่า นักเรียนที่เรียนที่สถานศึกษาขนาดเล็กจะต้องมีความประพฤติที่ดี พุดจาไพเราะ ไหว้สวย ดังที่ผู้ปกครองได้กล่าวว่า “ครูสอนดีเด็กน้อยก็เรียบร้อยมาจ้่า และก็พุดเพราะ เด็กก็อารมณ์ดีสวัสดี ยกมือไหว้ แค่นี้เราก็พอใจแล้ว” หรือ “ขอแค่จบมาแล้วเป็นคนเก่งคนดี” นักเรียนมักได้ยินคำพุดเหล่านี้จากครอบครัวเป็นประจำส่งผลให้นักเรียนมีแนวคิดว่าการมาโรงเรียนไม่ได้มาเพื่อเน้นวิชาการเป็นสำคัญแต่การมาโรงเรียนคือการมาเล่นกับเพื่อน ช่วยงานครู การศึกษาไม่ได้เน้นที่วิชาการแต่ควรเน้นที่มารยาทและการมีจิตอาสา ดังที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ (เอ)

ครู : คิดว่าโรงเรียนของเราเป็นอย่างไร ด้านวิชาการ

เอ : ไม่ได้คิดว่าวิชาการไม่แน่น

ครู : ทำไมถึงคิดว่าวิชาการแน่น

เอ : ครูสอนดีทุกคน

ครู : ดียังไง

เอ : ครูใจดี ไม่ดุ

ครู : สอนดีไม่ดุ เกี่ยวกับการเรียนยังไง หนูชอบเรียนวิชาอะไร

เอ : หนูไม่ชอบเรียน

ครู : แล้วหนูชอบทำอะไร

เอ : เล่นกับเพื่อนค่ะ

ครู : แล้วกิจกรรมในห้องเรียนล่ะ หนูชอบทำกิจกรรมอะไรในห้องเรียนมากที่สุด

เอ : ช่วยครูตัดกระดาษ ช่วยครูจัดห้อง

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนยังไม่รับรู้ถึงความหมายในคำว่าวิชาการ ในบทสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผู้วิจัยสอบถามความเห็นด้านวิชาการ นักเรียนตอบคำถามแต่พูดไปถึงวิชาการใน ความหมายของนักเรียนคือการที่ครูสอนดี เอาใจใส่ ไม่ดุ โดยที่ไม่ได้พูดถึงรูปแบบการสอนของครูหรือเนื้อหาที่ เรียนในโรงเรียน สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของผู้ปกครองที่บอกว่าสถานศึกษาขนาดเล็กมีคุณภาพเพราะครูใส่ใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส ซึ่งให้เห็นถึงความเข้าใจผิดในการรับรู้ความหมายในด้านวิชาการ ส่งผลให้นักเรียนมีมุมมองในด้าน การศึกษาที่บิดพรี้ยวไปจากความเป็นจริง

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ (บี)

ครู : นักเรียนคิดว่าครอบครัวคาดหวังกับเราอย่างไรบ้าง

บี : คาดหวังให้ตั้งใจเรียนยายก็จะบอกให้ตั้งใจเรียน เป็นเด็กดี ไม่ได้บอกว่าเรียนแล้วจะเป็น

ยังไง

ครู : ผู้ปกครองมีวิธีการอย่างไรในการอบรมสั่งสอนนักเรียนในด้านการเรียน

บี : บอกให้ตั้งใจเรียน

ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ (บี)

ครู : นักเรียนมีความภูมิใจในตนเองแค่ไหนไหน เวลาอยู่โรงเรียน

บี : มีอยู่นิดนึงค่ะ ความภูมิใจด้านช่วยคุณครูทำงานค่ะ

อีกตัวอย่างของบทสัมภาษณ์ของเด็กหญิง บี มีการรับรู้และเข้าใจจุดประสงค์ของการมาโรงเรียนผ่านคำสอนของผู้ปกครองที่กล่าวเป็นประจำในทุกวันนี้ว่า “ให้ตั้งใจเรียนและเป็นเด็กดี” โดยที่เธอก็ไม่ได้รับการอธิบายว่าการตั้งใจเรียนเป็นอย่างไร ส่งผลอย่างไร ได้รับเพียงคำพูดเชิงนามธรรมในทุก ๆ วัน ส่งผลให้เธอมีการตีความหมายของคำว่าการศึกษาผิดไปจากความเป็นจริง เธอจึงมองว่าการมาโรงเรียนคือการมาทำกิจกรรมและบำเพ็ญประโยชน์

### 3.1.3 ตนเองไม่ได้ถูกคาดหวังจากครอบครัว

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึกทั้งทางครอบครัวและตัวนักเรียน พบว่า ทั้งสองครอบครัวไม่สามารถตอบความคาดหวังและเป้าหมายในอนาคตของบุตรหลานได้ว่าอยากให้หลานประกอบอาชีพอะไรในอนาคต หรืออยากให้เรียนต่อทางด้านสายการเรียนไหน ด้วยคำอธิบายว่า อยากให้เด็กได้ตัดสินใจด้วยตนเอง แต่นักเรียนกลับมองว่าครอบครัวไม่ได้คาดหวังกับตน ส่งผลให้มองว่าตนไม่มีเป็นที่คาดหวังและมองว่าตนเองเป็นคนไม่มีคุณค่าดังตัวอย่างบทสัมภาษณ์ ดังนี้

#### ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ (บี)

ครู : ข้อดีของตนเอง

บี : ไม่มีค่า

ครู : ชอบอะไรในโรงเรียน

บี : บั๊วค่ะ

#### ตัวอย่างบทสัมภาษณ์ (บี)

ครู : หนูได้มองอนาคตตัวเองบ้างมั๊ยว่าอนาคตอยากเป็นอะไร

บี : ไม่มีค่ะ

ครู : ไม่มีอะไรที่หนูอยากเป็นเลยหรือลูก แล้วหนูอยากเรียนต่อที่ไหน มีคิดไว้มั๊ย

บี : ไม่มีค่ะคาดว่าจบ ม.6 ก็ให้ออกไปหางานทำ

ครู : ไม่อยากเรียนต่อหรือ

บี : บ่ค่ะ บ่มีเงินเรียนดอกค่า

จากบทสัมภาษณ์ชี้ให้เห็นว่า นักเรียนรับรู้ถึงความไม่คาดหวังในตัวนักเรียนเองส่งผลให้เกิดความคิดว่าตนเองนั้นไม่ต้องรู้ว่าตนเองอยากเป็นอะไรในอนาคต การมองอนาคตไม่ใช่สิ่งสำคัญ ที่ยิ่งไปกว่านั้นอาจมองว่าตนเองไม่ได้เป็นที่คาดหวังของครอบครัว และตนเองไม่มีคุณค่า

### 3.2 การยอมรับตนเองจากที่สังคมมอง

เมื่อนักเรียนเกิดการรับรู้มุมมองของครอบครัวที่มีต่อการเรียนของตนเองซึ่งองค์ประกอบของการรับรู้มาจากสภาพแวดล้อมทางครอบครัว บริบทครอบครัว ความคาดหวังของครอบครัว คำสั่งสอนเกี่ยวกับการศึกษา

รวมไปถึงมุมมองของครอบครัวที่มีต่อการศึกษา สิ่งเหล่านี้ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของหลักสูตรแฝงนำมาสู่ การรับรู้การตีตราผ่านมุมมองจากครอบครัวและสังคมซึ่งการรับรู้ ส่งผลให้เกิดการยอมรับตนเองจากที่สังคมมอง

#### ตารางที่ 4 ตารางวิเคราะห์มุมมองจากครอบครัวและสังคมที่ส่งผลต่อการยอมรับตนเองจากที่สังคมมอง

การรับรู้มุมมองจากครอบครัวและสังคม	การยอมรับตนเองจากที่สังคมมอง
1) การรับรู้ถึงฐานะทางบ้านที่ยากจนจึงยากที่จะเรียนต่อในระดับสูง	- ตนเองเป็นเด็กยากจนไม่สามารถเรียนในระดับสูงได้ - ตนเป็นภาระของครอบครัว - ตนเองเป็นเด็กยากจนไม่สามารถเรียนในระดับสูงได้
2) นักเรียนรับรู้ว่าการศึกษาไม่ได้เน้นที่วิชาการแต่ควรเน้นที่มารยาทและการมีจิตอาสา	- การเรียนในด้านวิชาการไม่ใช่สิ่งสำคัญ
3) นักเรียนเข้าใจในทางของตนว่าครอบครัวไม่ได้คาดหวังในเรื่องการเรียนหรืออนาคตของตน	- ไม่จำเป็นต้องรู้ว่าอยากเป็นอะไร - ตนไม่ได้เป็นที่คาดหวังของครอบครัว (ตนเองไม่มีคุณค่า)

จากตารางที่ 4 พบว่านักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก เกิดการยอมรับตนเอง ในประเด็นต่าง ดังนี้ 1) ตนเองเป็นเด็กยากจนไม่สามารถเรียนในระดับสูงได้ 2) ตนเองเป็นภาระของครอบครัว 3) การเรียนในด้านวิชาการไม่ใช่สิ่งสำคัญ 4) ตนไม่จำเป็นต้องรู้ว่าอยากเป็นอะไร และ 5) ตนไม่ได้เป็นที่คาดหวังของครอบครัว (ตนเองไม่มีคุณค่า) ผลการรับรู้หลักสูตรแฝงดังกล่าวส่งผลต่อผู้เรียนเมื่อผู้เรียนรับรู้ถึงสังคมมองตนเองอย่างไร ผลที่ตามมาคือผู้เรียนซึมซับอคติที่สังคมมีและปฏิบัติกับตนเองจนนำไปสู่การตีตราของบุคคล

### 3.3 ผลกระทบจากการยอมรับตนเองจากที่สังคมมอง (การตีตราตนเอง)

เมื่อนักเรียนรับรู้ถึงหลักสูตรแฝงของครอบครัวที่มีต่อตนเองก่อให้เกิดเป็นความรู้สึกเกิดขึ้นภายในใจ จนทำให้คล้อยตาม เห็นด้วย หรือเชื่อตามสังคมว่าตนเองเป็นดังเช่นที่สังคมมีปฏิกริยาแบบนั้นจริง ส่งผลให้เกิดความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมต่อตนเองทางลบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

#### ตารางที่ 5 ตารางแสดงผลกระทบจากการตีตราตนเอง

การยอมรับตนเองจากที่สังคมมอง	ผลกระทบจากการยอมรับ (การตีตราตนเอง)
1.1) ตนเองเป็นเด็กยากจนไม่สามารถเรียนในระดับสูงได้ 1.2) ตนเป็นภาระของครอบครัว	- ไม่ใส่ใจในการเรียน - ด้อยค่าตนเอง

การยอมรับตนเองจากที่สังคมมอง	ผลกระทบจากการยอมรับ (การตีตราตนเอง)
2) การเรียนในด้านวิชาการไม่ใช่สิ่งสำคัญ	- ไม่ใส่ใจในการเรียน
3) ไม่จำเป็นต้องรู้ว่าอยากเป็นอะไร	- ไม่คิดวางแผนอนาคต
4) ตนไม่ได้เป็นที่คาดหวังของครอบครัว (ตนเองไม่มีคุณค่า)	- ไม่ใส่ใจในการเรียน

จากตารางที่ 5 พบว่าผลกระทบจากการยอมรับการตีตราจากครอบครัวผ่านหลักสูตรแฝงส่งผลให้นักเรียนเกิดผลกระทบ ทั้งหมด 3 ประเด็น คือ 1) ไม่ใส่ใจในการเรียน 2) ด้อยค่าตนเอง และ 3) ไม่วางแผนอนาคต รายละเอียดดังนี้

### 3.3.1 ไม่ใส่ใจในการเรียน

การกระทำของนักเรียนที่แสดงออก เพื่อเป็นการตอบสนองความคิดความรู้สึกที่มีต่อตนเอง โดยเป็นการกระทำที่ทำร้ายตัวเอง จนก่อให้เกิดผลเสียต่อการเรียนตามมา คือการไม่ให้ความสนใจและให้ความสนใจต่อการเรียน โดยนักเรียนเคยให้ข้อมูลว่า เมื่อรู้ว่าคุณสมบัติของตนเองไม่ดี ครอบครัวของตนเองไม่มีความพร้อมในการส่งเสริมตนให้ได้เรียนต่อในระดับสูงได้ หรือไม่มีความคาดหวังต่ออนาคตของตนเอง ก็ไม่รู้ว่าตนเองจะตั้งใจเรียนไปเพื่ออะไร แม้ว่าจะรู้ว่าการศึกษา มีประโยชน์ต่อตนเองแต่ด้วยข้อจำกัดหลายอย่างทำให้เรียนอย่างไรจุดหมาย ขาดแรงบันดาลใจในการเรียนแสดงออกมาในรูปแบบของการไม่ใส่ใจในการเรียน

### 3.3.2 ด้อยค่าตนเอง

การด้อยค่าตนเองเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาผ่านคำพูดเมื่อผู้วิจัยถามผู้เรียนถึงข้อดีของตนเอง และความสามารถของตนเอง แต่คำตอบที่ได้รับคือตนเองนั้นไม่มีข้อดี ไม่มีความสามารถ ทั้งยังมีความรู้สึกว่าเป็นภาระต่อครอบครัว เป็นส่วนเกินของครอบครัว เนื่องจากตนเองจะต้องอาศัยอยู่กับครอบครัวในฐานะเด็กฝากเลี้ยงตามความจำเป็น พฤติกรรมการด้อยค่าตนเองดังกล่าวจึงส่งผลต่อการเรียน คือผู้เรียนขาดความมั่นใจในการเรียน การใช้ชีวิต และการทำกิจกรรม

### 3.3 ไม่วางแผนอนาคต

นักเรียนพยายามชุกซ่อนความฝันของตนเอง โดยพยายามไม่พูด พยายามไม่คิด และไม่ป่าวประกาศถึงความต้องการของตนเองให้คนอื่นรับรู้ เนื่องด้วยข้อจำกัดหลาย ๆ อย่างของตนเอง อีกทั้งยังได้เรียนรู้จากหลักสูตรแฝงมาว่าโตขึ้นค่อยคิดเรื่องอนาคต ยังไม่ถึงเวลาที่จะคิดเรื่องอาชีพ ส่งผลให้นักเรียนกลัวว่าถ้าคิดหรือพูดเรื่องนี้ออกไปจะเป็นเรื่องน่าอับอาย เพื่อฝัน และถูกคนรอบข้างตัดสินว่า เป็นไปไม่ได้ ทำอะไรเกินตัว ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้ผู้เรียนเลือกที่จะไม่คิดวางแผนอนาคตเพราะกลัวความผิดหวัง

## อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา หลักสูตรแฝงว่าด้วยเรื่องการตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก : ศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา ผู้วิจัยอภิปรายตามประเด็นที่ได้จากการศึกษาดังต่อไปนี้ หลักสูตรแฝงของครอบครัวที่มีผลต่อผู้เรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก และประสบการณ์การตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก

## 1. หลักสูตรแฝงของครอบครัวที่มีผลต่อผู้เรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดการถ่ายทอดสังคมแบบแฝงของ Ahola (2000) โดยวิเคราะห์องค์ประกอบการเกิดหลักสูตรแฝงภายใต้กรอบใน 3 กรอบ คือ ปัจจัยที่ทำให้เกิดหลักสูตรแฝง วิธีทำให้เกิดหลักสูตรแฝง และผล การเรียนรู้จากหลักสูตรแฝง โดยจะอภิปรายดังต่อไปนี้

### 1.1 ปัจจัยที่ทำให้เกิดหลักสูตรแฝง

ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อผลการเรียนรู้จากหลักสูตรแฝง มีหลายองค์ประกอบไม่ว่าจะเป็น ปัจจัยด้านบริบทของ ครอบครัว ปัจจัยด้านบรรยากาศสภาพแวดล้อมของครอบครัว ปัจจัยด้านความคาดหวังของครอบครัวในด้าน การศึกษา ด้านคำสอนเกี่ยวกับการศึกษา และด้านมุมมองของผู้ปกครองต่อโรงเรียน จากปัจจัยทั้งหมดส่งผลให้ เกิดชุดแนวคิดและความเชื่อในครอบครัวอันเป็นสาเหตุไปสู่การเกิดหลักสูตรแฝง โดยผู้วิจัยนำมาเฉพาะแนวคิดที่ มีความสอดคล้องกันทั้ง 2 ครอบครัว ดังนี้

- 1) แนวคิดเรื่องฐานะยากจนเป็นอุปสรรคต่อการเรียนในระดับสูง
- 2) การศึกษาทำให้เด็กสามารถทำงานเลี้ยงดูตนเองได้
- 3) แนวคิดที่ว่าไม่จำเป็นต้องเรียนต่อในระดับสูงเรียนในระดับชั้นมัธยมปลายหรือสายการอาชีพก็ เพียงพอเพราะมองว่าการทำงานที่ตนและครอบครัวสามารถทำได้คือการทำงานที่จะต้องใช้แรงแลกเงิน
- 4) แนวคิดที่ว่าโรงเรียนคือสถานที่อบรมป้อนนิสัย
- 5) แนวคิดที่ว่าเด็กควรคิดถึงอนาคตแค่ตอนโต

จากผลการวิเคราะห์ข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่ามีเชื่อมโยงของแนวคิดทั้งสองครอบครัวอย่างน่าสนใจจึง จะนำข้อมูลนี้มาวิเคราะห์วิธีการที่ทำให้เกิดหลักสูตรแฝง ภายใต้แนวคิด 5 ประเด็น ในหัวข้อต่อไป

### 1.2 วิธีการทำให้เกิดหลักสูตรแฝง

จากการศึกษาเรื่องปัจจัยที่ก่อให้เกิดหลักสูตรแฝงที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมของครอบครัวที่ส่งผลต่อ นักเรียนที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาขนาดเล็ก กรณีศึกษาในกรณีตัวอย่างทั้ง 2 ครอบครัว จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งทางด้านผู้ปกครองและนักเรียน พบแนวคิดของผู้ปกครองอันอาจก่อให้เกิดหลักสูตรแฝงร่วมกัน ทั้งหมด 5 แนวคิด ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดทั้งหมดมาวิเคราะห์วิธีการที่ทำให้เกิดหลักสูตรแฝง อันนำไปสู่การตีตราตนเอง พบว่า ผลการเรียนรู้แนวคิดของครอบครัวในประเด็นต่าง ๆ ผ่านวิธีการที่ทำให้เกิดหลักสูตรแฝงหลายวิธีการ ผู้วิจัยจัดประเภทหลักสูตรแฝงแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ หลักสูตรแฝงทางบวกและหลักสูตรแฝงทางลบ โดย หลักสูตรแฝงทางบวกได้แก่ การรับรู้ว่าการเรียนดีส่งผลให้สามารถดูแลตนเองได้ และหลักสูตรแฝงทางลบได้แก่

- 1) การรับรู้ถึงฐานะทางบ้านที่ยากจนจึงยากที่จะเรียนต่อในระดับสูง
- 2) การรับรู้ว่าฐานะไม่ดีควรเรียนแค่สาย อาชีพหรือเรียนสูงสุดเพียงในระดับมัธยมปลาย
- 3) นักเรียนรับรู้ว่าการศึกษาไม่ได้เน้นที่วิชาการแต่ควรเน้นที่ มารยาทและการมีจิตอาสา และ
- 4) นักเรียนเข้าใจในทางของตนว่าครอบครัวไม่ได้คาดหวังในเรื่องการเรียนหรือ อนาคตของตน นักเรียนไม่ทราบว่าการอะไรหรืออยากประกอบอาชีพอะไร หลักสูตรแฝงเหล่านี้ส่งผล กระทบต่อแนวคิด ทศนคติ รวมไปถึงความประพฤติทางการเรียนของนักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อมมาช้านาน

### 1.3 ผลการเรียนรู้จากหลักสูตรแฝง

ผลการเรียนรู้จากหลักสูตรแฝงพบว่า นักเรียนที่ได้รับการถ่ายทอดแนวคิดผ่านหลักสูตรแฝงจากครอบครัวก่อให้เกิดแนวคิด การมองโลก รวมไปถึงการมองตนเอง ดังนี้

1) เกิดการด้อยค่าว่าตนเองฐานะยากจน จึงไม่มีโอกาสในการเรียนต่อระดับสูงได้ หรือหากเรียนก็มีโอกาสไม่เท่าคนอื่นเพราะมีความเชื่อว่าการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก

2) มองว่าตนเองควรเลือกเรียนสายอาชีพเนื่องจากการเรียนสายอาชีพเป็นการเรียนที่มุ่งเน้นไปที่ผลลัพธ์อันก่อให้เกิดงานและรายได้โดยตรง สอดคล้องกับแนวคิดของครอบครัวที่มองว่าการหาเงินจะต้องเกิดจากการใช้แรงงานเข้าแลกอีกทั้งการเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยไม่สามารถหารันตีการมีงานทำได้เท่ากับการเรียนสายอาชีพ

3) นักเรียนไม่เห็นความสำคัญด้านวิชาการเนื่องจากกระแสตอบรับการมาโรงเรียนของนักเรียนที่ผู้ปกครองคาดหวัง คือการหวังให้ลูกเป็นเด็กดีมีมารยาท และ

4) นักเรียนมองว่าผู้ครอบครัวไม่มีความคาดหวังกับตนเอง เนื่องจากผู้ปกครองไม่เคยพูดว่าอยากให้บุตรหลานมีอนาคตแบบใด หรือมีความคาดหวังเช่นไรกับบุตรหลานของตน

จะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดความรู้หรือลักษณะทางความคิดจากบุคคลหนึ่งสู่บุคคลหนึ่งไม่ได้เกิดจากการสั่งสอนโดยตรงเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีหลักสูตรแฝง ที่แฝงเร้นในบริบทต่าง ๆ รอบ ๆ ตัว ทั้งในความคิดที่ผู้ปกครองแสดงออก รวมไปถึงสิ่งที่ไม่ได้แสดงออก ประกอบรวมกับการรับรู้และตีความของนักเรียน ถ่ายทอดมาเป็นลักษณะนิสัย แนวความคิดของนักเรียนในมุมมองต่าง ๆ

### 2. ประสบการณ์การตีตราตนเองของเด็กนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก

การตีตราตนเอง (Self-stigma หรือ Internalized Stigma) หมายถึง ความคิดความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ซึ่งเกิดจากที่ตนเองยอมรับการตัดสินจากคนรอบข้าง และสังคมภายนอกให้เข้ามามีผลต่อความรู้สึกภายในของตนเอง จนทำให้ตนเองนั้นเกิดความคิดที่เห็นด้วยและเชื่อตามสังคม

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 2 ครอบครัวเพื่อบรรยายประสบการณ์การตีตราตนเองในนักเรียนสถานศึกษาขนาดเล็ก โดยให้ข้อมูลจากฝ่ายผู้ปกครองที่แสดงถึงการตีตราและประสบการณ์ตามจริงของนักเรียนที่เรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กตามการรับรู้ ความเชื่อ ความคิด อารมณ์ และความรู้สึกที่มีการตีตราตนเอง ซึ่งสามารถวิเคราะห์ผลออกมาเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

- 1) การรับรู้มุมมองจากครอบครัวและสังคม
- 2) การยอมรับตนเองตามที่สังคมมอง
- 3) ผลกระทบจากการยอมรับตนเองตามที่สังคมมอง (ตีตราตนเอง)

ผลการศึกษา หลักสูตรแฝงว่าด้วยเรื่องกลวิธีการตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก พบการตีตราตนเอง 3 ประเด็น คือ

#### 1) ไม่ใส่ใจในการเรียน

การกระทำของนักเรียนที่แสดงออก เพื่อเป็นการตอบสนองความคิดความรู้สึกที่มีต่อตนเอง โดยเป็นการกระทำที่ร้ายร้ายตัวเอง จนก่อให้เกิดผลเสียต่อการเรียนตามมา คือการไม่ให้ความสนใจและให้ความสนใจต่อ

การเรียนรู้ หรือไม่มีความคาดหวังต่ออนาคตของตนเองจึงไม่รู้ว่าตนเองจะตั้งใจเรียนไปเพื่ออะไร แม้ว่าจะรู้ว่าการศึกษามีประโยชน์ต่อตนเองแต่ด้วยข้อจำกัดหลายอย่างทำให้เรียนอย่างไร้จุดหมาย ขาดแรงบันดาลใจในการเรียน แสดงออกมาในรูปแบบของการไม่ใส่ใจในการเรียน

สอดคล้องกับพฤติกรรมกรเรียนของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กบางกลุ่มที่มีพฤติกรรมไม่ใส่ใจในการเรียนอันเนื่องมาจากฐานะทางบ้านไม่เอื้ออำนวยส่งผลให้ขาดการส่งเสริมจากทางบ้านที่เพียงพอ รวมถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับมุมมองในด้านการศึกษาของผู้ปกครองยังไม่กว้างมากพอที่จะแนะแนวและปลูกฝังความคิดของนักเรียนให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาส่งผลให้นักเรียนมองว่าการศึกษาไม่ใช่เรื่องสำคัญในการดำเนินชีวิตส่งผลให้ขาดแรงจูงใจในการเรียนก่อให้เกิดเป็นพฤติกรรมไม่ใส่ใจในการเรียนของนักเรียนส่วนใหญ่ในสถานศึกษาขนาดเล็ก

## 2) ด้อยค่าตนเอง

การด้อยค่าตนเองเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาผ่านคำพูดเมื่อผู้วิจัยถามผู้เรียนถึงข้อดีและความสามารถของตนเอง แต่คำตอบที่ได้รับคือตนเองนั้นไม่มีข้อดี ไม่มีความสามารถ ทั้งยังมีความรู้สึกลดกว่าตนเองเป็นภาระต่อครอบครัว เป็นส่วนเกินของครอบครัว เนื่องจากตนเองจะต้องอาศัยอยู่กับครอบครัวในฐานะเด็กฝากเลี้ยงตามความจำเป็น พฤติกรรมกรด้อยค่าตนเองดังกล่าวจึงส่งผลต่อการเรียน คือ ผู้เรียนขาดความมั่นใจในการเรียน การใช้ชีวิต และการทำกิจกรรม

สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กที่แสดงออกถึงความไม่มั่นใจในตนเอง นักเรียนส่วนใหญ่อายุที่จะพูดว่าตนชอบหรือถนัดอะไร ทั้งยังมีความคิดเกี่ยวกับความมั่นใจในตนเองว่าคนที่มีความมั่นใจในตนเองไม่น่ารัก อดทนง นักเรียนที่มีความมั่นใจในตนเองมาก ๆ มักจะโดนสังคมแบ่ง แยก ไม่ยอมรับ ผู้วิจัยมองว่าความคิดเหล่านี้เป็นผลมาจากหลักสูตรแฝงของครอบครัวของนักเรียนที่ไม่ได้เสริมสร้างความมั่นใจภายในครอบครัว อีกทั้งในสถานะของนักเรียนที่เป็นผู้ถูกฝากเลี้ยงส่งผลให้เกิดการด้อยค่าตนเองภายในจิตใจ

## 3) ไม่วางแผนอนาคต

นักเรียนพยายามขูชซ่อนความฝันของตนเอง โดยพยายามไม่พูด พยายามไม่คิด และไม่ป่าวประกาศถึงความต้องการของตนเองให้คนอื่นรับรู้ เนื่องด้วยข้อจำกัดหลาย ๆ อย่างของตนเอง อีกทั้งยังได้เรียนรู้จากหลักสูตรแฝงมาว่าโตขึ้นค่อยคิดเรื่องอนาคต ยังไม่ถึงเวลาที่จะคิดเรื่องอาชีพ ส่งผลให้นักเรียนกลัวว่าถ้าคิดหรือพูดเรื่องนี้ออกไปจะเป็นเรื่องน่าอับอาย เพื่อฝัน และถูกคนรอบข้างตัดสินว่า เป็นไปไม่ได้ ทำอะไรเกินตัว ด้วยเหตุนี้จึงส่งผลให้ผู้เรียนเลือกที่จะไม่คิดวางแผนอนาคตเพราะกลัวความผิดหวัง

สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กที่มักจะไม่กล้าคิด ไม่กล้าฝัน เกี่ยวกับเรื่องความชอบและความฝันของตนเองในอนาคตเนื่องจากครอบครัวหลาย ๆ ครอบครัวยังไม่ได้คาดหวังเกี่ยวกับอาชีพในอนาคตของนักเรียนอีกทั้งหากมีใครเอ่ยขึ้นมาว่าอยากเป็นอะไรในอนาคตก็มักจะมีคนรอบข้างเช่น เพื่อนร่วมชั้น หรือผู้ใหญ่ คอยสกัดกั้นความฝันอย่างเป็นวงกว้าง ส่งผลให้นักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็กยังอายุที่จะพูดเรื่องเหล่านี้เพราะแนวคิดของคนรอบข้างยังไม่เปิดรับเท่าที่ควร

ดังที่กล่าวมาข้างต้นทำให้เห็นได้ว่าปัจจัยด้านบริบทของครอบครัว ปัจจัยด้านบรรยากาศ สภาพแวดล้อมของครอบครัว ปัจจัยด้านความคาดหวังของครอบครัวในทางการศึกษา ด้านคำสอนเกี่ยวกับการศึกษา และด้านมุมมองของผู้ปกครองต่อโรงเรียนล้วนถ่ายทอดสู่นักเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อมในรูปแบบของหลักสูตรแฝงอันส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียนทั้งทางด้านความคิด ความเชื่อ รวมไปถึงมุมมองที่นักเรียนรับรู้ถึง มุมมองของคนในครอบครัวมีต่อตนเอง ก่อให้เกิดการรับรู้ ความเชื่อมั่น จนเกิดเป็นการตีตราตนเองของนักเรียน ในสถานศึกษาขนาดเล็ก คือ การไม่ใส่ใจในการเรียน การด้อยค่าตนเองและการไม่วางแผนอนาคต ซึ่งพฤติกรรม เหล่านี้เป็นผลมาจากสภาพแวดล้อม การปลูกฝังการเรียนรู้ในครอบครัว บริบทครอบครัวและสังคมที่นักเรียนใน สถานศึกษาขนาดเล็กต้องเจอและนับว่ายังคงเป็นปัญหาใหญ่ในการศึกษา ณ ปัจจุบัน

### ข้อเสนอแนะ

1. ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้หลักสูตรแฝงจากครอบครัวและสังคมส่งผลให้เกิดการรับรู้การตีตรา อันนำไปสู่การตีตราตนเองของนักเรียนในสถานศึกษาขนาดเล็ก ดังนั้น ครูหรือผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษา ควรมีความเข้าใจ ให้โอกาส นักเรียนกลุ่มนี้ เนื่องจากครูเป็นสื่อกลางสำคัญที่จะคอยปลูกฝังทัศนคติและแนวคิดเชิงบวกให้แก่ นักเรียน

2. ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้การถูกตีตราจากครอบครัวและสังคม ทำให้เกิดความคิดความ รู้สึก ที่มีต่อตนเองในทางลบว่าไม่สามารถมีโอกาสทางการศึกษา หรือมีอนาคตที่ดีได้จากการศึกษา นำมาสู่ผลกระทบต่อพฤติกรรมทางการเรียนคือ การไม่ใส่ใจในการเรียน การด้อยค่าตนเองและการไม่วางแผนอนาคต ดังนั้น จึงควรนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลสนับสนุน เพื่อใช้ในการวางแผนการเรียนให้เกิดประสิทธิภาพต่อผู้เรียน และสอดคล้องกับความต้องการทางด้านจิตใจที่แท้จริงของผู้เรียน

### เอกสารอ้างอิง

- School A. (2022). **Self-Evaluation Report of A School (Pseudonym)**. Roi Et: A School. (in Thai)
- Ahola, S., et al. (2000). **Hidden Curriculum in Higher Education**. Paper presented at the Innovations in Higher Education 2000 Conference. Helsinki August 30 [Online]. Available from: <http://www.utu.fi/RUSE/projektit/piilopro.htm> September 2.
- Assawapoom, S. (2014). **Educational Institution Administration according to Modern Education Reform Guidelines**. revised edition. Ubon Ratchathani: Ubonkit Offset Printing. (in Thai)
- Chaichalermpong, W. (2004). **Factors affecting Learning Outcomes from Hidden Curriculum which Influence Professionalism of Pharmacy Students**. Doctor's Dissertation of Education in Higher Education: Chulalongkorn University. (in Thai)
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). **Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Method Approaches**. 4<sup>th</sup> ed.. Sage.

- Corrigan, P. (2004). How Stigma Interferes with Mental Health Care. **American Psychologist** 59(7): 614-625. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.7.614>.
- Corrigan, P.W., Watson, A.C. & Barr, L. (2006). The Self-stigma of Mental Illness: Implication for Self-esteem and Self-efficacy. **Journal of Social and Clinical Psychology** 25(8): 875-884.
- Fung, K. M. T., Tsang, H. W. H., & Corrigan, P. W. (2008). Self-stigma of People with Schizophrenia as Predictor of Their Adherence to Psychosocial Treatment. **Psychiatric Rehabilitation Journal** 32(2): 95–104. <https://doi.org/10.2975/32.2.2008.95.104>.
- Kongsanor, S. (2015). **Problems of Small Schools**. <https://www.parliament.go.th>. September 25. (in Thai)
- Ministry of Education. (1999a). **Explanation to the National Education Act**. Bangkok: Krom Sas Sa Na. (in Thai)
- Ministry of Education. (1999b). **Concepts and Policies of the Ministry of Education, Basic Education Reform for the People**. Bangkok: Lat Phrao Teachers' Council of Thailand. (in Thai)
- Ministry of Education. (1999c). **Guidelines for Implementing Education Reforms**. Bangkok: Lat Phrao Teachers' Council of Thailand. (in Thai)
- Ministry of Education. (2021). **Transfer of school administrators under the Office of the Basic Education Commission for the year 2021 (Educational Institution Size)**. [https://otepc.go.th/th/content\\_page/item/](https://otepc.go.th/th/content_page/item/). September 22. (in Thai)
- Posner, G.J. (1992). **Analyzing the Curriculum**. New York: McGraw-Hall, Inc.
- Rakponmeung, C. (1991). **Basics of Education: Social Principles and Concepts**. Bangkok : Pimdee. (in Thai)
- Tippayapatanakun, P. (2012). **Hidden Curriculum: Ideologies and Everyday Interactions at A Foster Home-School**. Master's Thesis of Sociology and Anthropology: Thammasat University. (in Thai)